

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

З економічної теорії

на тему:

**«Ринок пшениці в Україні та світі: тип, структура, сучасний стан та
перспективи розвитку»**

Студентки:

групи ЕМЕ-21

Драпак Т. І.

Науковий керівник:

доцент, к.е.н.

Лотиш О. Я.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Теоретичні основи функціонування ринку пшениці в Україні та світі.
2. Аналіз кон'юнктури ринку пшениці: попит, пропозиція, цінова політика.
3. Напрямки регулювання ринку пшениці: світові тенденції та політика в Україні.
4. Перспективи розвитку світового ринку пшениці.

Висновки.

Список використаних джерел

Вступ

Актуальність дослідження. Пшениця є однією із найбільш поширених сільськогосподарських культур України та світу, яка поступово прогресує. В Україні кліматичні умови та значна кількість чорноземів сприяють отриманню зерна у великих кількостях. З огляду на вище сказане, пшениця користується сталим попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках. Україна є одним з основних експортерів зерна в Європі. Ціни на пшеницю стрімко зростають. У свою чергу це забезпечує відшкодування понесених витрат і дає можливість в подальшому розвивати виробництво цієї культури. Виробництво зерна займає провідну роль в агропромисловому комплексі України. Від рівня ефективності розвитку ринку пшениці залежить добробут населення держави, значні експортні можливості країни. Таким чином, чим ефективніше є розвиток ринку, тим вищі гарантії національної продовольчої безпеки. Пшениця на світовому ринку є головною продовольчою культурою, яку населення Землі найбільше потребує. Культура користується попитом у багатьох країнах світу (більше 80 країн). Останнім часом виробництво достатньої кількості зерна набуває актуальності не тільки для забезпечення внутрішніх потреб держави, а й для того, щоб зміцнити позиції України на світовому ринку. Актуальним є те, що головним напрямом зовнішньоекономічної політики України є експортний потенціал зерно-продуктового під-комплексу, оскільки значну кількість зерна наша держава продає на зовнішній ринок. Україна є найбільш основним експортерів ринку зерна. Беручи до уваги війну на Донбасі, зерно (зокрема, пшениця) займає місце провідного товару України, що йде на експорт.

Мета курсової роботи – дослідження сучасного стану ринку пшениці в Україні та світі та з'ясування шляхів його ефективного функціонування. Щоб досягнути поставленої мети необхідно вирішити наступні питання:

- 1) дослідити сучасний стан ринку пшениці в Україні та світі;
- 2) розкрити сутність та особливості функціонування ринку пшениці;

- 3) оцінити основні тенденції та аналітику розвитку зернового ринку;
- 4) з'ясувати шляхи ефективного функціонування ринку пшениці;

Об'єктом дослідження є сукупність теоретико-методологічних особливостей формування національного та світового ринку пшениці.

Предметом дослідження курсової роботи є світовий ринок пшениці та ринок пшениці в Україні

1. Теоретичні основи функціонування ринку пшениці в Україні та світі.

Для дослідження ринку зерна (зокрема, ринку пшениці) необхідно, насамперед, визначити походження терміну «ринок зерна». Відповідно до ст.1 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», «ринок зерна – це система товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням». [6]. Пшениця – найбільш важливий сільськогосподарський об'єкт світової торгівлі (більше 60% експорту зернових культур станом на друге півріччя 2016 р.). У сучасних умовах виробництво зерна зосереджується у розвинутих країнах. Більшість країн, які розвиваються, не в змозі опрацювати питання стосовно зернових культур та вимушені йти на великомасштабну купівлю зерна. Таким чином, зростає світовий ринок збуту зерна. Проблемами ринку зерна займалися такі науковці, як: І. Кузнєцова «Ринок зерна України: тенденції та стратегічний вектор розвитку», М. Мелешко «Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів ринку зерна», О. Лавринчук «Перспективи розвитку ринку зерна України», О. Кондратюк «Кон'юнктура ринку зерна в Україні» та інші. В основі праць вище перелічених науковців розробляється вирішення багатьох питань, які стосуються розвитку ринку зерна та тих питань, що формують національні економічні пріоритети

України. Як зазначалося вище, зернова промисловість в Україні є найбільш важливою складовою частиною агропромислового комплексу. Виходячи з цього твердження, зерно і кінцева зернова продукція мають досить велике значення для країни. Відомо, що в Україні потреби у харчуванні хлібом становлять майже 40%. Умови зернового ринку змушують виробників товару вдосконалити структуру зернового виробництва, щоб розширити найбільш ефективні зернові культури. Суть самої проблеми полягає, насамперед, у тому, щоб зосередити матеріально-технічні та фінансові ресурси на галузях, що здатні до конкуренції. Останнім часом, Україна заявила про свої зернові можливості на зернових ринках Північної Африки, Іспанії, Близького Сходу. При цьому витіснила традиційних постачальників зернової продукції в цих регіонах. Таким чином, Україні вдалося здійснити досконалу революцію на міжнародному зерновому ринку, при цьому запропонувала встановити світові ціни від Мексиканської затоки до Чорноморського басейну. Основною характеристикою сучасного розвитку світового ринку зерна є великі обсяги виробництва зерна (зокрема, пшениці) у країнах, які розвиваються. Експерти консультативної групи Всесвітнього банку прогнозують, що спостерігається можливе досить велике збільшення обсягів виробництва зерна у країнах Африки та Азії. Також експерти вважають, що це супроводжуватиметься посиленою конкуренцією на даному сегменті світового ринку. Звертаючи увагу на те, що відбувається сьогодні, досить актуальним є те, що досліджуються можливості України як зернового виробника серед країн ЄС. Одночасно з початком нового етапу розвитку сільського господарства, Україна стала одним з провідних виробників і експортерів зернових культур у світі, значного поширення серед яких має пшениця. Одним із операторів на національному аграрному ринку є ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (ПАТ «ДПЗКУ»), яке було засноване 11 серпня 2010 року. Основними напрямками діяльності товариства є торгівля (закупівля і експорт зерна), переробка (виробництво круп, пластівців, борошномельної продукції, комбікормів та мюслів),

послуги елеваторів, портова перевалка та логістичні послуги. На підприємстві працює майже 5000 осіб. До складу ПАТ «ДПЗКУ» входить 55 філій, підприємство співпрацює з двадцятьма регіонами. Основними завданнями ПАТ «ДПЗКУ» є:

- створення та покращення іміджу України як провідної держави на сільськогосподарських ринках;
- ефективне управління активами держави;
- введення нових технологій та покращення потужності корпорації із зберігання зерна, транспортної та портової інфраструктури.

Можна сказати, що вітчизняний ринок зерна досі знаходиться на етапі становлення, при цьому маючи досить високий розвиток і потенціал. У 2002 р. було прийнято Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні», у якому було визначено пріоритетність зернового виробництва [4, с.232].

Рис 1. Суб'єкти ринку зерна(суб'єкти ринку пшениці)

2. Аналіз кон'юнктури ринку пшениці: попит, пропозиція, цінова політика.

Попит і пропозиція — економічна модель, що описує процес ціноутворення на ринку. Ця модель вводить поняття попиту та пропозиції як універсальні характеристики ринку та доводить, що за певних умов ці характеристики урівноважуються та приводять до встановлення певної ціни на цей товар. За останні 5 років Україна зміцнила свою роль на міжнародному аграрному ринку і знаходиться у світовій десятці серед країн-виробників зерна. Україна є лідером щодо виробництва насіння соняшника та експорту соняшникової олії. Наша держава ввійшла в трійку лідерів з експорту зерна, в цьому випадку вона поступається лише США та ЄС. За прогнозами експертів, у 2017 р. в Україні виробництво пшениці становитиме 25 млн т (це на 4% менше, ніж у попередньому році). Про це повідомляє AgroPortal відповідно до прогнозів продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). Відповідно до даних профільного міністерства, Україна в 2015/16 маркетингових роках продала приблизно 39,5 млн т зерна (17,4 млн т пшениці). На графіку (рис. 1, 2) зображено динаміку виробництва зернової продукції протягом останніх 16 років. За даними Держстату України, інфографіка показує, що, в порівнянні з 2011 роком, у 2012 році знизилася на 5.9 ц/га. Починаючи з 2013 року урожайність поступово збільшується і це дає змогу Україні продавати більшу кількість зерна пшениці на світовий ринок. Станом на 1. 03. 2017 р. Українська Зернова Асоціація (УЗА) провела аналіз балансів попиту і пропозиції основних видів продовольчих ресурсів. За даними проведеного аналізу стало відомо, що відповідно до попередніх показників Держстату, у 2016 році врожай зернових в Україні становив майже 66 млн т (це на 9,7% вищий показник, ніж під час попереднього сезону. За даними УЗА, пшениці було зібрано 26 млн т (що на 1,8 % менше, у порівнянні з 2015 роком), ячменю – 9,4 млн т (на 13,8 % більше), кукурудзи – 28 млн т (на 19,9% більше). Внутрішній ринок

має попит на зерно в розмірі 24, 4 млн т. З цієї суми буде спрямовуватися майже 6 млн т на продовольчі потреби. УЗА провела оцінку експортних можливостей та виявила, що загалом експорт було оцінено у 43,7 млн т. З цієї суми пшениця складає 16,5 млн т, ячмінь – 5,3 млн т, кукурудза – 20,9 млн т. За даними митної статистики Україна в липні-серпні 2016 року віддала на експорт 30 млн т зерна та продуктів його переробки. Дана цифра вказує на те, що це на 9,3% більше, ніж за цей самий період у 2015 році. У загальному обсязі експорту вивезена пшениця складає 14 млн т (на 15,7% більше), ячмінь – 4,7 млн т (на 18,6% більше), кукурудза – 11 млн т (залишається приблизно на рівні з попереднім періодом. [3].

Найбільш ключовими споживачами українського зерна все ще залишаються країни Азії та Африки: пшениця – Індонезія, Індія; ячмінь – Лівія, Саудівська Аравія; кукурудза – Китай, Єгипет. Зернові культури, зокрема пшениця, є основною культурою не тільки в Україні, а й у світі, виробництво якої має сталу тенденцію до зростання. За прогнозами Міністерства сільського господарства США (USDA), світове виробництво пшениці у 2016/17 маркетинговому році становитиме близько 727 млн т, що у порівнянні з 2015/16 МР знизиться майже на 1%. У 2015/16 МР світове виробництво пшениці становило 734 млн т, що на 1% було вище, ніж в 2014/15 МР. Так званому збільшенню виробництва посприяло утримання врожайності на досить високому рівні. Як бачимо на графіку (рис. 3,4), впродовж останніх трьох сезонів врожайність не опускалась нижче 3,3 т/га, і у цьому році також прогнозується збір урожаю у розмірі 3,3 т/га [4]. Із збільшенням виробництва пшениці одночасно збільшувалось і її споживання. Впродовж останніх трьох маркетингових років спостерігається позитивна тенденція до надходження і споживання зерна. За даними USDA, світове споживання пшениці у 2015/16 МР становило 708 млн т. У порівнянні з 2014/15 МР це більше на 3 млн т [4]. Середні показники врожайності пшениці на різних материках відрізняються. Посушливі чи холодні райони є менш сприятливими для вирощування пшениці, в той період як клімат країн Центральної і Північної Європи

дозволяє зібрати більший врожай. Внаслідок зростання обсягів вирощування пшениці зростає і світова торгівля. На рис. 6 наведено структуру світового експорту пшениці у 2015/16 маркетинговому році. На графіку бачимо, що найбільшим експортером зерна був ЄС.

Рис 2. Динаміка зростання урожайності зернових культур в Україні за останні 20 років

Темпи рекордного зростання врожайності основних культур в Україні є продуктом відкриття України і нашого аграрного ринку західним технологіям і капіталу. За ці два десятиліття зникли безліч ідеологічних штампів, в першу чергу про «унікальність насінневої бази України». Ще 4 – 5 років тому назад була поширена думка, що імпортувати і сіяти закордонні сорти пшениці не вигідно і недоречно через різні кліматичних умов. В 2015 і 2016 роках на Півночі України активно висіваються німецькі та італійські сорти озимої пшениці, які в разі продуктивніші від традиційних українських сортів «старої школи». Сподіваємося в найближчі роки наш АПК почне використовувати закордонні сорти ярої високо протеїнової пшениці, яка завжди користується в Світі підвищеним попитом.

3. Напрямки регулювання ринку пшениці: світові тенденції та політика в Україні.

Погана погода знизила перспективність доходів озимої пшениці в північно-центральної і західній Україні. Постійна сухість у поєднанні з нижчими за нормальну температуру протягом квітня та середини травня стримувала розвиток врожаю та суттєво зменшила потужність рослин у Західній Україні, про що свідчать супутникові показники рослинності (нормалізований індекс рослинності чи NDVI). Незважаючи на те, що врожайність пшениці в сухих районах, ймовірно, буде суттєво зменшена, нижча продукція може значною мірою компенсувати високою урожайністю на півдні України, де погода сприяла розвитку зимових культур. Карта НДВІ висвітлює різку різницю між умовами на півдні України порівняно з умовами на північ та заході. USDA оцінює 2017/18 врожайність пшениці в Україні на рівні 3,79 метричних тон на гектар, що на 9% менше, ніж у минулому році, але на 5% вище середнього показника за 5 років. Прогноз виробництва складе 25,0 млн. Тонн, що на 1,8 млн. Менше, ніж минулого року.

Сіножати весняних культур України в 2017/18 році було завершено до середини червня. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства (МАРП), до 13 червня було встановлено 4,48 млн. Га (м²) кукурудзи, що практично відповідає минулорічному рівні. Площа соєвих бобів майже не зрівнялася в минулому році, на рівні 1,88 мега. Як правило, посаджені площі, які в середині червня повідомляють МАРП щодо кукурудзи та сої, близькі до кінцевої посівної площі, про яку повідомляє Державний комітет статистики (SSC) у липні. USDA оцінює площу заготовленої площею 4,4 МГА для кукурудзи та рекордну 2,0 га для сої. Виходячи з припущень про нормальну погоду протягом решти періоду вегетації та продовження постійного поліпшення сільськогосподарської технології, врожайність для обох культур передбачається на майже рекордних рівнях. Виробництво кукурудзи прогнозується на рівні 28,5 млн. тон (мм т), що на 0,5 мм більше,

ніж у минулому році, але на 2,4 млн т нижче рекорду 2013/14. Виробництво сої прогнозується на рівні 4,6 млн т, що перевищило рекорд минулого року на 0,3 млн т. У сезоні 2015/16 вітчизняні сільгоспвиробники потрапили під подвійний удар: високий світовий урожай і низька ціна при неврожаї в Україні. Про це розповів комерційний директор «Фенікс-Агро» Сергій Свідерський, пише «Інфоіндустрія». Враховуючи кон'юнктуру світового ринку можливість зростання цін на зерно до кінця поточного маркетингового року мінімальна, передумов для цього ми не бачимо. «Ми не можемо істотно вплинути на світову цінову кон'юнктуру. У той же час наша внутрішня ціна залежить від зовнішніх ринків, тому зниження врожайності майже по всіх ключових культурах і, відповідно, зростання їх собівартості лише зменшили рентабельність їх вирощування. З усього вищесказаного напрошуються тільки невтішні висновки: рослинництво цього року не принесе бажаних доходів», — вважає експерт. У порівнянні з минулим роком ціни на зернові та сою зменшилися у всьому світі. Тому сьогодні ми говоримо про значне скорочення рентабельності виробництва зерна в Україні, а саме: пшениці — до 19% проти 25,8% у минулому році і кукурудзи — до 18,5% при 26,5% в 2014 році. У порівнянні з попередніми роками вигідніше стало вирощування ячменю, рентабельність якого в 2013 році склала 0,6%, в минулому році — 18,3%, а в поточному сезоні очікується 21,8%. Через нестабільну ситуацію на валютному ринку в країні ціни на зерно в гривневому еквіваленті постійно змінюються. Аграрії через триваючі девальваційні процеси постійно підвищують відпускні ціни і стримують продажі великотоннажних партій зерна. У першій половині 2015/16 МР на ринку зернових і олійних культур неодноразово утворювався дефіцит пропозицій. Звісно, потреба в сировині змушувала переробників і трейдерів підвищувати закупівельні ціни. У деяких промислових секторах утворився дисбаланс — низькі ціни на продукти переробки (оскільки більшість з них експортно-орієнтовані) при високій ціні на сировину. Це змусило переробників замислюватися над варіантами стримування зростання цін пропозиції на сировинному ринку. Тому в грудні

ми побачили яскравий приклад того, як олієекстракційні заводи, спираючись на зміцнення гривні, в один день обвалили закупівельні ціни на соняшник, знизивши їх з 10,2 тис. — 10,5 тис. грн/т до 9-9,6 тис. грн/т. Ринок практично паралізувало — амбіції виробників соняшнику вщухли. Станом на 13 червня, з посадкою суттєво повної, соняшникова площа повідомляється МАРФ на 5,58 га, трохи перевищуючи 5,48 млн. Сажів, засіяних до тієї ж дати минулого року. За даними інтерв'ю з приватними товаровиробниками в Україні, сільськогосподарські підприємства та приватні ферми не знають про зону соняшника, щоб з'ясувати, що вони відповідають офіційним санкціям, що обмежує частоту посадки соняшнику в тій же галузі. Продукція також недоотримана. Традиційно фермери не звітували про виробництво соняшнику, щоб уникнути податків, а також зберегти частку насіння, яке буде продано за готівку, що потім може бути використане для придбання добрив, хімічних речовин та інших сільськогосподарських матеріалів. Деякі спостерігачі наводять на думку, що недостатня звітність про виробництво може знизитися, оскільки фермери визнають, що дані експорту для насіння соняшника та нафти можуть використовуватися для перевірки оцінок виробництва. Популярність соняшнику пов'язана з високою рентабельністю. Соняшникова соняшник є послідовно найприбутковішою в Україні, а також широким запасом. Це пов'язано з низькою вартістю виробництва на гектар та високим попитом, що частково пов'язано з надмірною потужністю дроблення у країні. [12] Рослинники трактують його як пріоритетну культуру. Врожайність вдвічі зросла з 2003 року, коли Україна почала збільшувати свій імпорт гібридного насіння. Інші фактори також сприяли зростанню врожайності, в тому числі збільшення використання мінеральних добрив. Покращився і український флот сільськогосподарської техніки, особливо комбайнів. USDA оцінює соняшникову площу на 2017/18 роки на 6,2 млн. Га, що відповідає минулорічному рекордному рівню, а урожай прогнозується на рівні 2,26 т / га, трохи перевищивши рекорд минулого року. Випуск

прогнозується на рекордному рівні 14,0 мм т проти 13,8 мм в минулому році.(10)

4. Перспективи розвитку світового ринку пшениці.

Станом на 6 квітня 2017 року відбулося зменшення попиту на пшеницю на зовнішньому ринку, водночас збільшився попит на внутрішньому ринку. Ринок зерна в Україні вже почав прогнозувати обсяги врожаю у 2017 році. Відбулося послаблення встановлення ціни європейської пшениці на Euronext за рахунок сприятливих погодних умов в ЄС і перспектив доброго врожаю в новому сезоні. Щодо експорту зерна України – ціна пропозиції залишається стабільною. За рахунок спаду світової ціни на пшеницю спостерігається зменшення цін попиту на світовому ринку і на українську пшеницю. Оператори ринку відмічають, що відбувається зменшення активності імпортерів, а це в свою чергу впливає на ціни. Експерти, враховуючи низьку пропозицію на внутрішньому ринку, зазначають стабільність ціни на закупівлю на внутрішньому ринку пшениці. Згідно прогнозів експертів передбачається збільшення об'ємів експорту 1,5 млн т, тобто це становитиме 41 млн т. За рахунок такого збільшення буде досягнуто успіхів у продажі українського зерна на світовому ринку. Через війну на Донбасі зерно займає місце ключового експортного товару нашої країни. Керівник аналітичного департаменту Консалтингової агенції «ААА» Марія Колесник розповіла, в 2016 році був той стан, коли у світі були великі надлишки як пшениці, так і кукурудзи [5]. Микола Верницький, директор консалтингової компанії «Про Агро», зазначив: «Ключовими факторами впливу в 2016 році на АПК були девальвація, держава, позитивні тенденції на світовому ринку, висока прибутковість переробки і торгівлі рослинним маслом» [6]. Українські зернові сільськогосподарські асоціації зібрали рекордний урожай зернових у 2016 році. За оцінками Мінагропроду обсяг врожаю складає 64,2 млн т, що перевищує обсяг врожаю в 2015 році на 4 млн т. У 2016/17 МР прогнозується збільшення обсягів вирощування зерна. Для

зернового ринку України конкуренція з Росією за ринки збуту призвела до того, що наша держава активно почала шукати нових клієнтів на свою аграрну продукцію. За рахунок цього зріс експорт пшениці в Індію. Учасники ринку визначили, що агропромисловий комплекс України все ще залишається найбільш привабливою галуззю економіки України. У 2016/17 МР світовий обсяг торгівлі фуражними зерновими прогнозується на рівні 171,5 млн т. Цей показник є на 4,5% менше, ніж у 2015/16 МР, що обумовлено зменшенням китайського імпорту ячменю. Прогноз торгівлі пшеницею є більш оптимістичним. Передбачається рекордне збільшення обсягу до 158,5 млн т. Це перевищує показники 2015/16 МР на 0,8%. Такому прогнозу посприяли Марокко та країни Азії, які підвищили свій рівень імпортного попиту [7]. За прогнозами експертів, в Україні обсяги споживання зернових на 2016/17 МР збільшились на 10 млн т та склали 2,555 6 млрд т. Цей показник перевищує обсяги споживання у 2015/16 МР на 1,3%. Для ефективного функціонування ринку зерна України економічна політика держави повинна забезпечувати виконання нижче наведених дій:

- 1) вкладення інвестицій для покращення технічного забезпечення у виробництві та зберіганні зерна;
- 2) удосконалення зерносховищ, збільшення їхнього об'єму;
- 3) забезпечення виробників якісними добривами; покращення системи кредитування виробників; збільшення субсидій в аграрну сферу;
- 4) налагодження взаємозв'язків між виробниками та експортерами зерна за допомогою створення і розвитку неурядових організацій та асоціацій;
- 5) оновлення технічної бази збиральної техніки.

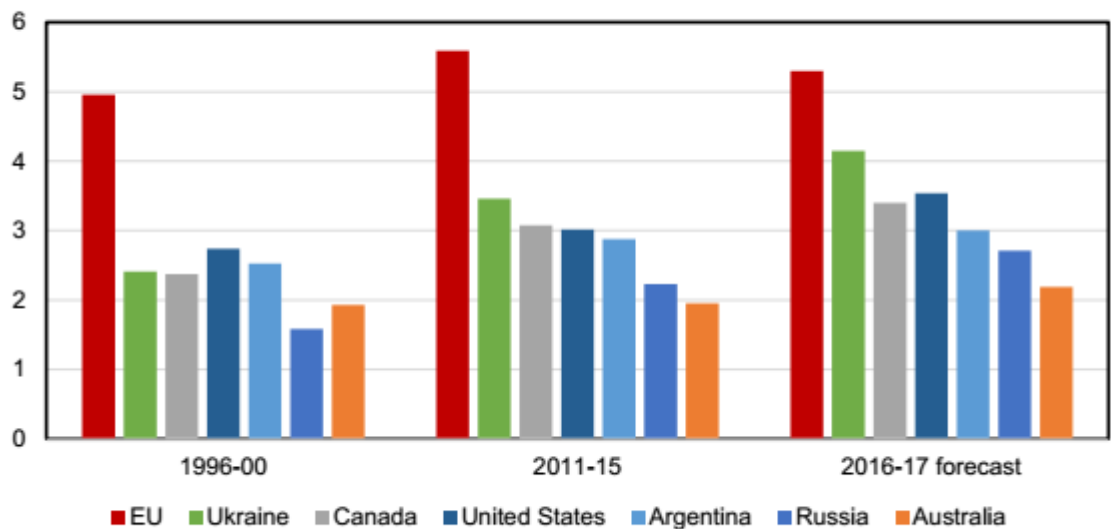
О. Лавринчук у своїй праці «Перспективи розвитку ринку зерна України» запропонував деякі основні напрями аграрної політики з приводу створення сприятливих умов для функціонування ринку зерна. Зокрема, він вважав, що має бути створена система моніторингу та прогнозування ринку.

О. Лавринчук стверджував, що політика в аграрній сфері повинна стимулювати ринковий попит та пропозицію на зерно, формувати необхідну законодавчу та нормативно-правову базу. Темпи зростання врожайності української пшениці за останні 20 років дали приріст в 44%, що вивело нашу країну в трійку світових лідерів - на друге місце після ЄС. Згідно огляду світового ринку пшениці, який міністерство сільського господарства США опублікувало в жовтні поточного року (Wheat Outlook/WHS-16j/October 14, 2016, Economic Research Service, USDA), врожайність пшениці в Україні зростала вибуховими темпами.

Dynamics of wheat yields for major exporters over 20 years, 1996-2016

Tons per hectare

(Average annual values over 5-year periods)

Source: USDA, Foreign Agricultural Service, Production, Supply and Distribution Online database.

Рис 5. Динаміка зростання урожайності пшениці в країнах - основних експортерах пшениці за останні 20 років.

Практично усі основні країни-експортери за два десятиліття збільшили врожайність пшениці. Можливо тільки Євросоюз зменшив цей показник в останні два роки на тлі дворічних кліматичних проблем, які відобразилися не тільки на врожайності, але й на якості зерна. До речі, у наших східних

сусідів, хоча другий рік поспіль і зростає урожайність пшениці, але якість зерна 2016 року навіть гірша минулого сезону. Але, незважаючи ні на що, ЄС залишається лідером по урожайності. В кінці ХХ сторіччя США були другими в рейтингу врожайності пшениці, а ось на початку 2010-років вже поступилися Україні і Канаді, яка збільшила врожайність на 30% за двадцять років. Темпи приросту врожайності пшениці в РФ також вражаючі – на 41% від середнього значення з 1996 по 2000 рік. Але в обсязі зерна з гектара РФ піднялася з останнього на передостаннє місце, обігнавши тільки Австралію, яка за 20 років наростила врожайність всього на 1%. Більш глибоке вивчення питання розвитку аграрного сектору України, а саме по основних олійних і зернових культурах, показало, що зникнення колгоспів і радгоспів позитивно вплинуло на виробництво продовольства. Так, врожайність основних олійних культур (соняшник, соя і ріпак) зросла з 1995 року по 2016 в середньому на 128%. Саме це стало стимулом для інвестицій в переробну галузь України і для виходу на нові світові ринки.

Рис 6. Динаміка зростання урожайності олійних культур в Україні за останні 20 років. Динаміка зростання основних зернових в Україні суттєва, але не така вражаюча, як по олійним. Для забезпечення ефективного

функціонування зернового ринку в перспективі, необхідно внести зміни до Податкового Кодексу України в частині:

1. запровадження щорічних змін по справлянню ПДВ і експортного мита в залежності від зміни цінової кон'юнктури на світовому ринку зерна;

2. впорядкувати правила та механізми митного регулювання експорту зернових культур. Обґрунтованим є запровадження мита не на календарні періоди, а на маркетингові роки;

3. при визначенні розмірів митних тарифів необхідно оперативнo враховувати кон'юнктуру світового та вітчизняного ринків зерна з метою вилучення надприбутків та компенсації втрат. Для цього необхідно посилити галузевим представництвом склад Митно-тарифної ради при Кабінеті Міністрів України та сформувати в найближчий період при Міністерстві аграрної політики та продовольства України центр моніторингу аграрного ринку;

4. враховуючи вище зазначене найбільш обґрунтованим підходом до митного регулювання ринку зерна та його експорту є спрямування надходжень митних платежів до спеціального фонду державного бюджету із наступним їх використанням виключено на розвиток аграрної галузі. Орієнтований обсяг надходжень при експорті 20 млн. т. становить 4 млрд. грн. Таким чином, буде здійснюватися перерозподіл доходів від зернотрейдерів до зерновиробників. Виправданим є прийняття такого рішення Урядом негайно;

5. пільгового оподаткування експорту продуктів переробки зерна та підприємств переробки зерна на біоетанол;

6. відміни податку на прибуток для підприємств, що переробляють зерно на біоетанол.

У подальшому, при розробці цільових галузевих програм доцільне поетапне зниження митних тарифів з одночасним посиленням нетарифних

методів регулювання і захисту внутрішнього ринку. В основу тактики і стратегії митного регулювання аграрного ринку мають бути покладені інтереси країни, продовольчого забезпечення населення, формування дохідної частини державного бюджету. Згідно розробленої, Міністерством аграрної політики і продовольства України та Національна академія аграрних наук України, галузевої програми "Зерно України – 2015" [7] посівні площі зернових культур в Україні мають становити близько 16 млн. га, у тому числі озимої пшениці – не менше 6,0 млн. га, озимого ячменю – 1,2 млн. га, озимого жита – 0,3 млн. га, кукурудзи – 4,0 млн. га, ярого ячменю – 2,2 млн. га. Площі посіву проса і сорго – 0,5 млн. га, гречки – 0,3 млн. га. Виробництво зерна на цих площах за середньої урожайності 43-45 ц/га становитиме у 2015 році близько 71 млн. т. Реалізація програмних положень щодо забезпечення матеріально-технічними ресурсами, дотримання технологічних параметрів виробництва зерна та ефективності економічних механізмів розвитку ринку зерна дозволить забезпечити його виробництво у 2015-2017 роках на рівні 71-80 млн. т.

Таблиця 1

Баланс попиту та пропозиції зерна в Україні галузевої програми
"Зерно України – 2015"

	2010 факт	Прогноз		
		2011	2015	2017
Залишки на початок періоду	5,80	8,20	6,80	5,10
Виробництво	39,50	49,70	71,00	80,00
В.т.ч.населення	9,50	9,50	8,50	7,00

				00
Імпорт	0,20	0,20	0,10	0, 10
Внутрішній попит на продукцію, всього	25,8 0	27,10	29,80	32 ,00
• фонд споживання	7,00	7,00	7,00	7. 00
• насіння	2,60	3,00	3,10	3, 10
• корми	14,4 0	14,90	17,20	19 ,40
• переробка на нехарчові цілі	1,20	1,50	1,50	1, 50
• втрати обігу	0,60	0,70	1,00	1, 00
Експорт	11,50	23,50	35,00	36 ,00
Стратегічний світовий запас	-	-	7,00	10 ,00
Залишки на кінець періоду	8,20	7,50	6,10	7, 20

При цьому, Україна цілком реально може відновити використання зерна тваринництвом в межах 17,2-19,4 млн. т., враховуючи заплановане збільшення загального поголів'я великої рогатої худоби на 11,0 % та корів – на 15,6 %. Відповідно з даними балансу попиту та пропозиції зерна в перспективі зерно в країні буде використовуватися наступним чином: на харчування 7 млн. т., насіння – 3,1 млн. т., фуражні цілі – 17-19,4 млн. т. та експорт – 35-36 млн. т. Загальний попит на зерно та продукцію його переробки у 2015 році становитиме майже 69 млн. т., половину з якого планується експортувати. Прогнозується тенденція до збільшення витрат зерна на споживання населення більш ніж на 5 %, на 10 % зросте обсяг посівного матеріалу зернових та на 16,3 % збільшиться потреба у кормах і становитиме близько 17200,0 тис. т. зерна. Найбільше зростання попиту відбудеться з боку переробки на нехарчові цілі, а саме на виробництво біоетанолу більш ніж в тричі, до 5000,0 тис. т. Споживання хлібних продуктів у 2015 році має відповідати рекомендованим нормам споживання й становити 120,0 кг на 1 особу. Такі показники будуть досягнуті шляхом збільшення фонду споживання хліба до 5400,0 тис. т., з урахуванням прогнозного зменшення населення України. Кон'юнктура світового ринку дозволяє прогнозувати стрімке збільшення експорту зерна до 35-36 млн. т. зерна. Першочергове завдання держави – гарантувати продовольчу безпеку населення. Тому формування достатніх запасів зерна (продовольчого та фуражного), при зазначеному рівні його виробництва на рівні чотиримісячного запасу внутрішнього споживання, є пріоритетним завданням Уряду. Таким потребам відповідає обсяг зерна на підприємствах від 6 до 7,2 млн. т. У подальшому слід посилити вплив Аграрного фонду на ринок зерна шляхом збільшення обсягів закупівель в період цінових спадів, а також нарощування перехідних запасів зерна з нинішніх 20 % до 33-35 %. З метою захисту інтересів зерновиробників доцільно:

1. посилити вагомість участі держави на експортному сегменті зернового ринку. Для цього посилити засади діяльності ДП Державно-продовольчої зернової корпорації України, ДАК "Хліб України" та їх дочірніх підприємств;

2. стимулювати створення середніми та малими сільськогосподарськими підприємствами зерноекспортних компаній на кооперативній основі як це є у Канаді та інших розвинутих країнах.

Відтак зростатиме роль державної підтримки зернового ринку, в тому числі за рахунок посилення ролі державних агентів. Крім того, доцільно приділити увагу розширенню систем кредитування за рахунок комерційних банків, створенню умов для полегшеного доступу до кредитних ресурсів, введенню системи складських свідоцтв, які можуть використовуватись для отримання кредитів під заставу. Не менш важливим завданням держави є цінове регулювання ринку. З метою запобігання стрімкого обвалу цін, особливо в період перших двох-трьох місяців після збирання врожаю, держава буде вилучати з ринку 2,5-3,5 млн. т. продовольчого зерна, у тому числі близько 1-1,5 млн. т. на формування Аграрним фондом державного продовольчого резерву, та 1,5 – 2 млн. т. – на створення тримісячного незнижуваного регіонального запасу зерна. Для чого прогнозується збільшення фінансування діяльності Аграрного фонду до 18 млрд. грн. Необхідне запровадження нової схема логістики зернового ринку України, що передбачає визначення двох зон: експортна – це регіони, які наближені до портових елеваторів; і зона внутрішнього споживання – у цих регіонах доцільніше споживати зерно для тваринництва й переробки. У зоні внутрішнього споживання буде реконструйовано або побудовано лінійні елеватори потужністю біля 10 млн. т., а у експортній зоні будуть побудовані портові елеватори потужністю 9 млн. т. Запровадження нової логістики, лише на основі економії коштів на перевезенні зерна, дозволить щорічно заощаджувати галузі близько 3 млрд. грн. Розбудова ринку зерна забезпечить

поступове формування системи цін, що поєднає в собі вільні договірні ціни і ціни регулювання, конкретні форми яких будуть визначені державою та учасниками зернового ринку в залежності від ситуації. Задля цього необхідно посилити державний вплив на формування закупівельних цін на зерно, які б забезпечували мінімальний прибуток для забезпечення розширеного відтворення зернового виробництва на рівні 40 – 45 % рентабельності, що ідентично 15 % нормі прибутку. З метою формування цінової політики і механізму цінового регулювання доцільно організувати регулярний обмін ціновою інформацією шляхом створення системи цінового моніторингу і поширення інформації про рівень цін, попиту та пропозиції зерна. Буде забезпечено нормативно-правове регулювання ціноутворення в АПК та фінансову підтримку аграрного ринку. Широко використовуватиметься біржова торгівля як основний індикатор цін. Водночас продовжуватиметься робота з гармонізації цінової політики з загальносвітовим зерновим ринком. В подальшому слід посилити забезпечення ефективності механізмів державного регулювання зернового ринку. Функціонування стабілізаційного механізму аграрного ринку за рахунок сформованих для цієї мети фінансових коштів. При цьому, слід врахувати досвід інших країн по застосуванню гарантованих, закупівельних, інтервенційних, заставних та інших видів цін.

Висновки

Проведені дослідження доводять, що сучасний стан рику зерна в Україні характеризується тим, що наша держава, зважаючи на війну на Донбасі, не має сталих покупців українського зерна. Це пояснюється тим, що Україна веде боротьбу з Росією за ринки збуту. Таким чином, держава шукає нових експортерів на даному сегменті ринку. Також, можна сказати, що нестабільність цінової ситуації на ринку зерна пов'язана із штучним стримуванням цін на зерно в умовах зростання цін на паливо, добрива, засоби захисту рослин тощо. В свою чергу світові ціни на зерно вирости та є зафіксованими на новому рівні. Прогнозується, що у найближчі роки спад цін неможливий. Зважаючи на такі умови відсутності торговельних обмежень сприятливі ціни на зерно будуть стимулювати збільшення обсягів його виробництва, яке є необхідним як для експорту, так і для задоволення потреб у зерні всередині країни. Україні необхідно поступово зміцнювати

свої позиції на світовому ринку зерні і для ефективного розвитку і функціонування цього ринку потрібно: підвищити конкурентоспроможність зерна України, тобто це підвищення має відбуватися за рахунок оптимізація кількісних, якісних і комерційних втрат у зерновому секторі; створити потрібні запаси продовольчої пшениці, які не сприятимуть розвитку спекуляцій на ринку хліба; управляти продажами зернової продукції на світовому ринку з метою збільшення валютних надходжень в державу; надати умови, при яких виробник зможе реалізувати зерно за ринковими цінами як на зовнішньому ринку, так і на внутрішньому; запровадити програми, які будуть стимулювати розвиток переробної промисловості України.

Отже, з вище переліченого можна сказати, що для подальшого функціонування і розвитку ринку зерна Україна має потребу в: упорядкуванні зв'язків між різними елементами технологічного процесу виробництва зерна; підвищенні ефективності виробництва; державній підтримці розвитку товаровиробників; забезпеченні виробництва якісного продовольчого зерна, види якого визначаються попитом і пропозицією.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні».
2. Голота А. С. Проблеми та перспективи розвитку національного ринку зерна / А. С. Голота // Інноваційна економіка. - 2013. - № 3. - С. 232-235 . - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_3_54 .

3. БАЛАНСИ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ СТАНОМ НА 01.03.2017 РОКУ [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://uga-port.org.ua/balansyzerna/balansy-mrg/balansi-popitu-propozits-osnovnikh-vid-v-prodovolchikh-resursv-stanom-n-5>.

4. U.S. Department of Agriculture [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.usda.gov/>.

5. Ринок зернових та олійних: стан та перспективи в Україні та світі [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://aaaagro.com/events/11510.html>

6. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні»

7. Зростання світового споживання зернових в 2016-2017 [Електронний ресурс] // ТД "Соевий вік". – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.tdsv.com/w-c-c/>.

8. Саранчук А. О. ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА СТРУКТУРУ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЙОГО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ / А. О. Саранчук. // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – №2. – С. 169.

9. Лавринчук О. В. Перспективи розвитку ринку зерна України / О. В. Лавринчук. // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №3. – С. 144–151.

10. For more information contact *Mark*

Lindeman | mark.lindeman@fas.usda.gov | (202) 690-0143

USDA-FAS, Office of Global Analysis

11. «Agriculture» довідник стабільності розвитку агрокультур .2016р.

12. <http://agravery.com/uk/posts/show/rentabelnist-virosuvanna-psenici-v-ukraini-znizilasa-trejder>. комерційний директор «Фінекс-Агро» Сергій